

Spre un nou model de globalizare – perspectivele altermondialismului

■

Mircea Duțu

Profesor universitar doctor
Universitatea Ecologică din București

Abstract. *Born also as a reaction, with a pronounced contestatory character and as an alternative to the actual mondialization of the “total capitalism”, the altermondialism has succeeded to impose itself in the last decade as a social movement with transcontinental dimensions and as a theoretical position in full development. By denouncing the essential drawbacks of the international order of finance and commerce – the multiplication of the discrepancies between North and South, the amplification of the inequalities between rich and poor or the emphasis of the ecological insecurity, which demonstrates the incapacity of the occidental economic model in offering a sustainable future for the entire humanity – the altermondialist project proposes a global model of development, multidimensional, in which the factors: economy, society, ecology and culture are combining in a viable way. The neo-liberal dogma of absolute free change and of the pre-eminence of private is replaced with values, such as: solidarity, democracy and social justice. If the diversity of elements and its nature of “movement of movements” prove to be efficient as a front of contesting and denouncing of the existing mondialism, the lack of homogeneity impedes building a clear and coherent strategic program and, consequently, canalizing the efforts of the altermondialist militants towards a unique direction. Nevertheless, a common direction is affirming on general themes, such as: promoting a sustainable development, respecting fundamental rights, protecting the environment, peace and democracy. With an often idealist speech, marching towards a “contestant utopia”, the movement designated as its main ideological adversary, the neo-liberalism and wants to become a “theoretical engine” of social struggle. Until now, the performance of confrontations between the supporters of the two mondialisms – the one still in force and, respectively, the one in project phase, showed us another mondialization than the present one, but we still do not know when and if it will become also possible.*

Key words: Altermondialism; sustainable development; world social forums; globalization; altermondialist movement; neo-liberal mondialization.

■

Denumit adeseori și antimondialism (fără ca echivalența să fie perfectă, fiind vorba mai ales de o diferențiere), altermondialismul (din latină, alter-altul – altmondialismul)⁽¹⁾ reprezintă termenul generic utilizat spre a desemna ansamblul actorilor nestatali organizați în asociații, rețele și mișcări, cu obiective diverse, care au plasat contestarea mondializării neoliberale în centrul acțiunii și ca semn al identității lor (Laidi, 2004, p. 303). Apărut ca o reacție și propunându-și să fie o alternativă la

actuala formă de mondializare, acesta constituie astăzi o mișcare socială eterogenă, cu caracter internațional, care revendică un ansamblu de valori umaniste (precum democrația, justiția economico-socială, autonomia popoarelor, protecția mediului ori drepturile umane fundamentale ș.a) și denunță „logica economică” a actualei globalizări.

Evident, noțiunea de „mișcare socială” face referire la fenomene de masă, proprii fiecărei societăți, la grupuri unite

prin unul sau mai multe obiective și care se erijează în actori ai câmpului politic național și/sau internațional.

Ținta atacurilor și revendicărilor proiectului altermondialist o constituie centrele instituționalizate ori informale ale puterii mondiale, precum: FMI, OMC, Banca Mondială, OCDE, reuniunile G-8 ori Forumul economic de la Davos, mișcarea dorindu-se în mod evident, din punct de vedere formal, dar cu semnificațiile aferente, o replică a acestuia din urmă, apărută, nu întâmplător, la Porto Alegre (capitala statului brazilian Rio Grande do Sul). În plus, adunările altermondialiste au urmat un paralelism semnificativ cu calendarul instituțiilor mondialiste. Din această perspectivă altermondialismul apare ca un proiect al Sudului asupra mondializării, contrar celui al Nordului, al Periferiei, împotriva celui al Centrului, al zonei sărace a Lumii, opus celui instaurat și promovat de țările bogate.

Mondializarea „capitalismului total”

Mondializarea (în primul rând economică) reprezintă astăzi o realitate incontestabilă, care își pune amprenta asupra condiției umane, stării socioeconomice și culturale a colectivităților și modului de gestionare globală a problemelor planetei.⁽²⁾ Indiferent de background-ul conferit – o mișcare ancestrală de stăpânire a naturii de către om sau o permanență istorică de europenizare (occidentalizare) a lumii (Defarges, 2005, p. 25) – aceasta consacră o stare a ordinii mondiale în plină expansiune. La nivelul realităților neutre este vorba de o interconexiune crescândă, care se reflectă în fluxurile lărgite de informație, tehnologie, capitaluri, bunuri, servicii și indivizi, în fiecare punct al planetei, percepută „ca o megatendință fundamentală” (CIA, 2005, p.77); este o forță atât de puternică și omniprezentă, încât va modela, de o manieră substanțială, toate tendințele dominante ale lumii în prima parte a veacului XXI. Ea se configurează astfel, deopotrivă, ca o sociologie a interdependențelor planetare și o fenomenologie a unei lumi noi. Unele dintre aspectele sale – precum interconexiunea planetară – rămân cert ireversibile, în condițiile revoluției tehnologiilor.

Globalizarea nu vizează atât cucerirea de teritorii, cât acapararea piețelor de desfacere; tot așa, preocuparea puterilor moderne nu vizează ocuparea altor țări, ci posesia bogățiilor, oriunde acestea s-ar afla. Până și războaiele (precum cel din Irak) au devenit mai degrabă o afacere și mai puțin o confruntare politică.

Dintr-o altă perspectivă, actuala mondializare este tridimensională, prin cei trei piloni ai săi: politic, economic și cultural-comunicațional. Aceasta din urmă, a „treia mondializare” (Wolton, 2003, p. 202), având ca miză definitorie comunicarea și coabitarea culturală în condițiile în care diversitatea culturală devine „un patrimoniu comun al umanității”, care „trebuie celebrat și păstrat în profitul tuturor” (UNESCO, Preambul, 2005), al indivizilor și colectivităților, a cunoscut recunoașterea oficială prin

Convenția privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale, din 20 octombrie 2005. Ca proiect neoliberal de acțiune economică, actuala mondializare consacră instaurarea „capitalismului total”, care s-a impus ca model unic de organizare a vieții economice internaționale; el se structurează la nivel planetar ca o gigantică societate anonimă, având ca bază trei sute de milioane de acționari, concentrați 90% în triada: America de Nord, Uniunea Europeană și Japonia; regulile și tehnicile de reproducere a sa se generalizează în spațiu și timp. Planeta cunoaște o nouă eră de cuceriri, dar de această dată întreprinderile și grupurile private tind să domine lumea. Niciodată stăpânii lumii nu au fost atât de puțin numeroși și atât de puternici.

În mod evident, beneficiile mondializării nu sunt și nu vor fi mondiale; cele mai consistente aparțin țărilor și grupurilor care au acces la noile tehnologii; firmele care au dobândit dimensiuni mondiale sunt din ce în ce mai numeroase, iar cele care operează la scară planetară își diversifică nu numai obiectul de activitate, ori zonele de acțiune, ci și regiunile de proveniență. Noul capitalism global, prin excelență financiar, va izola practic Periferia de Centru, jumătate din omenire devenind aproape „inutilă” pentru funcționarea mecanismului dominant, întrucât nu contează nici din perspectiva producției, și nici din cea a consumului. Atunci când 20% din populația mondială utilizează 80% din resursele planetei, supraconsumul unora generează subconsumul altora. Prosperitatea piețelor financiare și a posesorilor de titluri se bazează pe „deflația salarială”, rezultată din punerea în concurență directă, de la țară la țară, a salariaților care pot să fie plătiți de cinci ori zece ori mai puțin, după țară, și privați de protecția specială astfel garantată.

Capitalurile „fără cap” au transformat datoria țărilor latino-americane „în tribut”. În fața situațiilor avantajelor comerciale absolute, combinând *savoir-faire* (know how-ul) industrial și tehnologic cu scăderea salariilor, teoria binefacerilor schimbului devine o pioasă mascaradă.

Economia de piață atinge astfel apogeul inegalității în producerea bogăției și a repartiției sale, iar ultraliberalismul, care face din bani măsura tuturor lucrurilor, a valorilor și instaurează cupiditatea în mentalități și atitudini, marginalizează preocupările de echitate socială și protejare a mediului.

Totodată, „democrația pe acțiuni” exclude treptat de la participarea și influențarea deciziilor segmente tot mai importante, până la marea majoritate a populațiilor.

Din punct de vedere ecologic, metoda dereglementării totale și promovarea autoreglării absolute, în condițiile primatului economic, poate conduce, pe termen lung, la un adevărat colaps. Totodată, globalizarea liberală înseamnă și gaspiajul resurselor naturale ale planetei, marile grupări exploatănd în folos propriu un patrimoniu natural comun întregii umanități.

Istoria ne arată că societățile pentru un anumit timp puternice pot să se prăbușească în mod brusc și brutal; cine spune apogeu, zice totodată un vârf demografic, nevoi maxime și, în consecință, vulnerabilitate maximă. „Societatea noastră mondializată este prima care ar putea ca, în mod veritabil, să tragă lecțiile erorilor comise de civilizațiile longevive în timp și spațiu” (Diamond, 2005, p. 219).

Mondializarea, ca lipsă de opreliști, devine dominantă în toate privințele, până la sufocarea individului și a comunităților identitare. Până și jocurile de petrecere a timpului liber sunt impregnate de elemente simplificatoare, comune la nivel planetar (Attali, 2006, p. 21)!

Cronologic, mondializarea actuală este cea de-a treia; primele două, cucerirea Americii în secolul al 16-lea, apoi cea a expansiunilor engleze din secolul al 19-lea, s-au terminat cu tragedii pentru populațiile vizate. Consecințele celei actuale sunt în curs de manifestare.

„Dușmanii” actualei mondializări se recrutează, în principal, din două câmpuri total opuse, dar care se hrănesc din această mărturie a istoriei (Cohen, 2004, p.16). Cel al „mollahs”-ilor, care rezistă la „occidentalizarea lumii” și duc un război al civilizațiilor și, respectiv, cel al anticapitaliștilor, care luptă contra exploatării popoarelor și promovează o „luptă de clasă la nivel planetar”. Altermondialistii consideră că economia nu este guvernată de legi economice naturale și imuabile, ci este fructul politicilor conștiente ale guvernelor care cedează din ce în ce mai mult din puterea lor pieței absolute.

Dar aceasta din urmă reduce omul și natura la valoarea de marfă; ca atare, drept contrapondere sunt necesare instanțe externe piețelor, precum statele, unele organizații internaționale democratice (precum ONU și instituțiile sale specializate) și societatea civilă.

Desigur, o asemenea prezentare este evident reductionistă. Pentru că nemulțumirile antimondialistilor sunt mult mai complexe decât cele de ordin social, iar altermondialismul pornește mai ales de la îngrijorarea profundă că actuala ordine mondială rămâne incapabilă spre a rezolva probleme și a promova interesele omenirii întregi, ca specie între specii. Din această perspectivă a „patra mondializare” astfel preconizată se dorește a fi un proiect de reformă planetară, care să cuprindă întreaga umanitate, sub toate aspectele existenței sale – economic, social, politic, cultural, instituțional ș.a – în raport cu mediul ambiant și din perspectiva generațiilor prezente și viitoare.

Apariția și afirmarea reacției altermondialiste

Pe acest fond general de structurare și funcționare a mecanismului mondializării neoliberare, în partea defavorizată a lumii s-au reaprins mai vechi nemulțumiri și născut aspirații de corectare a inegalităților și inechităților, printr-un proiect comun de revendicări și

mijloace de acțiune. Mișcarea își are astfel rădăcinile cele mai evidente la începutul anilor 1980, în contextul preocupărilor de rezolvare a problemei datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare din sud.

Alții (care revendică sorgintea latino-americană a altermondialismului) localizează apariția unei de opunere la globalizare în mobilizarea realizată în mai multe țări împotriva celebrării triumfaliste a celor 500 de ani de la descoperirea Americii, în 1992; cu această ocazie au apărut inițiative de protest ale populațiilor autohtone americane și ale comunității negre, cu participarea activă a personalităților intelectuale și a unor grupări creștine sub moto-ul „500 de ani de rezistență indigenă, neagră și populară”. În documentele promovate cu acest prilej s-a denunțat actuala mondializare și s-a cerut mobilizarea populației împotriva obiectivelor sale.

Perspectiva latino-americană s-a consolidat prin ridicarea zapatistă din sudul Mexicului, în ianuarie 1994, împotriva aplicării Tratatului de liber schimb (NAFTA), care a atras și critici severe la adresa mondializării. Protestele antimondialiste s-au extins, în același timp, în Europa, SUA și Coreea de Sud în cadrul unei critici a șomajului, precarității muncii ori punerii în discuție a protecției sociale, urmate de campanii împotriva privatizării serviciilor publice de distribuire a apei potabile, contra producțiilor de OMG, de revigorarea mișcărilor feministe și proiectul de control al mișcării speculative a capitalismului financiar (promovat de ATTAC).

Ideea „instituționalizării” nemulțumirilor antimondialiste și a revendicărilor altermondialiste prin forumizare a fost lansată și materializată în 1997 când, cu implicarea directă a sociologului egiptean Samir Amin și a sarcedotului belgian François Houtart, s-a născut Forumul mondial al alternativei, al cărui document programatic preciza: „Se dovedește necesară crearea unui forum care să reunească indivizi, lideri de mișcări sociale, intelectuali și răzvrățiți, precum și cadrul în care să acționeze și să definească alternativa care să se opună neoliberalismului ce domină lumea”.

În 1999, reacția pacifistă la evenimentele din fosta Iugoslavie a realimentat protestul antimondialist, iar acțiunile Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), percepută drept „coloana vertebrală” a neoliberalismului, au generat manifestările protestatate de la Seattle (SUA), primele manifestări altermondialiste mediatizate.

„Cuplarea” directă la ritmul și calendarul acțiunilor oficiale ale globalizării reale a avut loc în ianuarie 2000, prin organizarea unei manifestări împotriva reuniunii anuale de la Davos, a „bogaților” planetei.

Asumarea unui rol de leadership și afirmarea caracterului mondial al mișcării aveau să se împlinescă prin Forumul social de la Porto Alegre. Cu concursul echipei publicației *Le Monde diplomatique*, coordonată de Bernard Cassen, responsabilul Attac-Franța, se elaborează, o Cartă a forumului, iar prin implicarea lui

Lula da Silva, liderul-fondator al Partidului Muncii, ales în 2002 președinte al Braziliei, această mare țară latino-americană preia, de facto și neoficial, stindardul mișcării pentru o „altă ordine internațională, mai bună, mai echitabilă și solidară”.

Prin plasarea în India a celui de-al IV-lea Forum social, la Mumbai (2004), s-a încercat înscrierea și a acestei mari țări emergente asiatice în cadrul altermondialist, iar participarea la cel de-al V-lea Forum (2005) a președintelui Venezuelei, Hugo Chavez, a consolidat dimensiunea statală a mișcării.

Cu această ediție, supranumită „forumul noii generații”, preocupările politice în rândul altermondialismului s-au accentuat; în 2006 (la Caracas) a avut loc un forum policentric, cu diverse sesiuni tematice realizate în diverse țări: o săptămână la Bamako, o alta la Karachi ș.a., iar 2007 se preconizează să fie anul concentrării forțelor participante într-o unică mare sesiune, ce urmează să se desfășoare într-o țară din Africa, la sud de Sahara. Și, în sfârșit, ediția a VIII-a a Forumului Social Mondial este prevăzută să aibe loc, în 2008, tot în Brazilia, „țara mamă” a altermondialismului militant.

Reunirea a numeroși reprezentanți ai sindicatelor, comunităților indigene, mișcărilor pacifiste și ecologiste, grupurilor de tineri, responsabili religioși ș.a, o multitudine colorată și diversificată provenind de pe cinci continente, pe baza unei critici acerbe a modelului mondial în vigoare și a speranței promovării unei alternative mai viabile, care „cuceriseră” deja subcontinentul latino-american, a permis declararea războiului „Omenirii contra neoliberalismului”. Totuși, obiectivele sale proclamate prin Declarația de la Porto Alegre (ianuarie 2001) rămân prea aproape de criticile sindicale la adresa capitalismului secolului 20, urmărindu-se căutarea de alternative la modelul liberal de globalizare și integrarea acestor propuneri în campaniile naționale, regionale și internaționale în favoarea unui mai mare respect al drepturilor umane, economice, sociale și culturale. Oricum, această „Internațională rebelă” a constrâns pe „noii stăpâni ai lumii”, adunați la Davos în ianuarie 2004, să afirme: „să reflectăm serios spre a modifica într-un sens mai democratic normele și procedurile de funcționare a globalizării”.

Protagonistii altermondialismului

Mișcarea altermondialistă a rezultat din multiplicarea și convergența mai multor mișcări, cu naturi diferite, nemulțumite de consecințele actualului model mondial și care reclamă schimbarea sa radicală, până la înlocuirea cu un altul, care să aparțină cu adevărat întregii omeniri.

Ea regrupează, grosso modo, persoane cu orizonturi diverse: agricultori, pături populare, mica burghezie a Sudului, săraci și salariați precari din țările industrializate, sindicatele lucrătorilor și din învățământ, asociații de consumatori, cercetători, tineri, mișcări ecologiste, grupări

marxiste, radicale ș.a. Zaki Laidi înregistrează trei serii de actori altermondialisti (Laidi, 2004, pp. 304-305). Prima ar fi constituită din militanți care au ca plecare o puternică identitate locală (mișcări ale indigenilor, asociații culturale ori regionale, asociații politice) și a căror strategie constă în a aduce revendicările lor pe scena mondială, prin crearea de alianțe în rețele cu alți actori locali care împărtășesc obiective similare. Categoria secundă este reprezentată de ONG-uri a căror rațiune socială este, prin definiție, mondială ori transnațională (Oxfam, MSF, WWF, Greenpeace), dar care au nevoie întotdeauna să se sprijine pe rețele ori situații locale pentru a acționa și/sau a se face recunoscute.

În fine, din cea de-a treia categorie fac parte ceea ce s-ar putea denumi „actori ai rețelelor mondiale”; este vorba de organisme cvasiprofesionale al căror obiectiv este acela de a pune în contact diferiți actori, de a organiza mobilizări colective, de a furniza argumentare și a asigura alte servicii aferente (ca, de exemplu, Direct Action Network, Public Citizen, Global Trade Watch, People's Global Action ș.a.).

Dorința de a depăși faza de „utopie critică” presupune din partea intelectualilor să fie mai degrabă interpreți ai semnificațiilor altermondialismului, decât profeți alarmiști ai dezastrelor mondialismului actual. ONG dintre cele mai diverse joacă un rol de prim-plan în acest proces, fără a putea fi asimilate, până la diluție, acestor „noi mișcări” care se identifică pe deplin cu altermondialismul (De Sousa Santos, 2005, p. 64). La nivel internațional s-a instituit treptat un comitet organizatoric (cu sediul la Sao Paolo), având atribuții de coordonare, iar în plan național structuri asemănătoare (Global Revolt, 2005).

Sub raportul orientărilor politice tradiționale, mișcarea altermondialistă cuprinde grupări diverse, unite prin critica acerbă a ultraliberalismului, precum: antiliberalii, care critică modelul liberului schimb și doresc reformarea profundă a principiilor logicii economice, pe bază de criterii sociale și morale; comuniștii și marxiiștii, care promovează un fel de internaționalism: primii sunt legați de altermondialism prin poziții anticapitaliste, mondializarea neoliberală fiind percepută precum cea a clasei burgheze și se pronunță pentru o alta a proletariatului, după un model social și solidar; suveraniștii ori naționaliștii, care proclamă protejarea națiunii de liberalismul de piață și insecuritatea socială care decurge de aici (șomaj, dumping social, delocalizări) și propovăduiesc măsuri protecționiste de interes național ori regional, în materie de economie; ecologiștii, libertanii, reformiștii.

Toate aceste tendințe, diverse prin natura lor, realizează un compromis printr-o poziție moderată, ceea ce a „reformatorilor moderați” care sunt partizanii liberului schimb, dar doresc ca piața să fie reglementată potrivit imperativelor sociale și de mediu, de exemplu principiul suveranității alimentare.

Critica „Consensului de la Washington” și a promotorilor săi

Acțiunea și programul „centrului” mondialist se exprimă în ceea ce unii specialiști au denumit „Consensul de la Washington”. În concret ar fi vorba de o serie de acorduri informale, de gentlemen agreements, încheiate pe parcursul deceniului 1980-1990 între principalele companii transcontinentale, băncile de pe Wall Street, Rezerva Federală a SUA și organismele financiare internaționale, precum Banca Mondială și FMI.

În 1980, John Williamson, directorul economist și vicepreședinte al Băncii Mondiale, a formalizat „consensul” (Ziegler, 2004, p. 61). Regulile astfel prevăzute și aplicate prin proiectele de „ajustare structurală” și politici diverse urmăreau înlăturarea oricărei instanțe de reglementare statală sau de altă natură, liberalizarea cât mai rapidă și completă a tuturor piețelor (de bunuri, capitaluri, servicii, invenții ș.a) și, în final, instaurarea unei „statless global governance”, a unei piețe mondiale unificate și total autoreglate. Așadar, o privatizare a lumii sub toate formele sale.⁽³⁾

Așa cum remarca revista britanică *The Economist* din 29 septembrie 2001, în asemenea condiții „antiglobalistii consideră Washington Consens-ul drept o conspirație menită să-i îmbogățească pe bancheri. De fapt, nu greșesc întru totul”.

Într-o perspectivă mai radicală, Ignatio Ramonet vorbește de realizarea unui veritabil stat supranațional, care dispune de aparatele sale, rețele de influență și mijloace de acțiune proprii. Ar fi vorba de constelația „poker-ului răului”, formată din FMI, Banca Mondială, OCDE și OMC, care vorbesc cu o singură voce, repercutată prin cvasitotalitatea marilor media, pentru a exalta „virtuțile pieței” (Ramonet, 2004, p.7).

Practicile și acțiunea marilor instituții financiare și comerciale internaționale sunt supuse din partea protagoniștilor altermondialismului la trei mari critici (Laidi, 2004, p. 306).

Este denunțat, mai întâi, caracterul nedemocratic și lipsa de transparență a deliberărilor și deciziilor luate de aceste structuri: ele dispun de o putere exorbitantă asupra vieții oamenilor și o exercită rău în afara unui control suficient a priori ori a posteriori. Această situație se explică și prin bazele ideologice liberale și încrederea excesivă acordată mecanismelor de piață, în raport cu alte mecanisme de reglementare socială.

Așa, de exemplu, criticile adresate Băncii Mondiale poartă asupra alegerii beneficiarilor programelor sale, cele vizând FMI se referă la impermeabilitatea sa față de consecințele sociale ale programelor de ajustare structurală și redusă toleranță pentru politicile care deviază de la ele. În sfârșit, OMC este acuzată de inegalitatea funciară între actori, absența evaluării opțiunilor, ținerea la distanță a ONG față de procesul de luare a deciziilor. Așadar, reproșul

fundamental adus acestor instituții mondiale este acela de a se fi transformat în adevărați „stăpâni ai lumii”, grație mandatului prea larg și necontrolat acordat pentru a-și îndeplini obiectivele ori depășirii acestuia, după împrejurări.

De altfel, corectarea grabnică a „devastatoarelor mișcări de capitaluri”, prin cel puțin trei măsuri: suprimarea paradisurilor fiscale, judiciare și bancare, sporirea fiscalității asupra veniturilor din capital și taxări globale, precum taxa Tobin, privind tranzacțiile de schimb, se numără printre prioritățile proiectului altermondialist.

Totodată, criticând asemenea mecanisme de putere mondiale, altermondialismul se pronunță pentru substituirea lor cu o guvernanta mondială mai democratică și mai umană.

Perspectiva occidentală

Atitudinea antimondialistă și principiile vizând formularea perspectivei unui altmondialism au apărut în țările occidentale în contextul contestării Acordului multilateral privind investițiile și al criticilor aduse noilor dezvoltări ale capitalismului financiar, în urma crizei țărilor asiatice din 1997. Negociat, începând din 1995, în cadrul restrâns al OCDE, ca un document-cadru, Acordul urmărea reducerea considerabilă a piedicilor la libera circulație a fluxurilor de investiții, pe baza a trei principii: tratamentul național (investitorii străini nu puteau să fie discriminați în raport cu cei naționali), clauza națiunii cele mai favorizate (ceea ce implică interdicția oricărui tratament preferențial față de o țară sau un grup de țări) și interzicerea obligației de rezultat (respectiv a menținerii „obligațiilor de servicii publice”). Pe această cale se extindea filozofia OMC asupra bunurilor și serviciilor care formau obiectul investițiilor. Perceperea implicațiilor acestui act a generat o vie reacție de contestare a sa, în SUA, din partea consumatorilor (prin intermediul organizației Public Citizen), iar în Franța, pe cale culturală, sub forma pericolului pentru pierderea „exceptionalității” sau „diversității” culturale (care s-a materializat imediat, prin cererea filialei din Paris a Hollywood, Majors, ca, în numele principiului nediscriminării, să i se asigure accesul la mecanismele de susținere a cinematografului și înlăturarea cotelor de difuzare).

Semnalul l-a dat ministrul socialist al culturii, Jack Lang în cadrul articolului „L'AMI c'est l'ennemi”, publicat în *Le Monde* din 10 februarie 1998, iar în aceeași zi sindicatele din industria cinematografică lansau un apel, în care vorbeau de o amenințare asupra civilizației și de substituire a dreptului popoarelor de a dispune de ele însele, prin dreptul investițiilor de a dispune de popoare. Divergențele dintre state au devenit importante și SUA au fost printre cei care au cerut mai multe excepții la acest acord, în numele imperativului securității naționale; Franța a formulat puternice rezerve, în special în privința

dispozițiilor referitoare la regimul drepturilor de autor.

Dincolo de dezbaterile la nivelul statelor, contestările venite din partea societății civile (lato sensu) la adresa AMI au pus în evidență cel puțin cinci dimensiuni esențiale ale altermondialismului (Laidi, 2004, p. 316): critica instituțiilor internaționale considerate drept nontransparente și deci puțin democratice, articularea între liberalizarea economică și opțiunea socială („pietizarea lumii”), nașterea de contestări în afara sau alături de câmpul clasic de acțiune al organizațiilor sindicale și politice, dezvoltarea unei critici coerente a lumii liberale, plecând de la o articulare între global și local, intervenția în dezbaterile netranșate ale instituțiilor internaționale, pentru a le influența mai bine.

În clarificarea dimensiunilor teoretice ale altermondialismului un rol important l-au avut dezbaterile în jurul lucrării lui M. Hardt și A. Negri, *Imperiul*, termen prin care autorii desemnează mondializarea (în sens larg) și care a primit aprecieri, mergând de la a constitui un nou Manifest comunist (New York Times) și până la un elogiu deplasat al capitalismului (criticii de stânga). Ideea centrală rămâne însă semnificativă: „Imperiul reprezintă un progres, de aceeași manieră în care, potrivit lui Marx, capitalismul constituie un progres în raport cu formele sociale și alte moduri de producție anterioare. Odată Imperiul solid stabilit, cei care se opun dominării elitelor globale în numele egalității, libertății, democrației vor găsi, fără nicio îndoială, mijlocul de a se opune acestuia” (Hardt, Negri, 2000, p. 65).

Această abordare, etichetată drept „reformistă”, găsește critici și completări în sensul concluziei că mondializarea și instituțiile sale sunt practic inreformabile și, în consecință, impasul creat de ele nu poate fi depășit decât prin afirmarea unui alt mondialism (Bensaid, 2003, p. 112).

Proiectul ATTAC (Acțiunea pentru taxa Tobin privind ajutorarea cetățenilor)

Una din reacțiile protestatate la efectele mondializării capitalismului (economiei) financiare care a reușit să se instituționalizeze o reprezintă ATTAC, inițiată și promovată sub auspiciile publicației franceze *Le Monde diplomatique* („Le Manifeste du 28 avril (1998)”). Este vorba, mai precis, de criza financiară majoră suferită de unele țări asiatice emergente, începând din 1997. În contextul valului mondialist de finanțare, inaugurat în anii 1990, de Washington, Wall Street și FMI, către țările emergente, caracterizat prin reducerea termenului de acordare a creditului, scăderea taxei de schimb a antrenat o foarte puternică devalorizare a activelor și deci a riscului; imediat, investitorii s-au retras și contractia finanțărilor externe a devenit deosebit de puternică și brutală. Pentru investițiile de portofoliu contractia a fost de 10 miliarde de dolari pe an, în timp ce emisiunile obligatate se ridicau la 25 miliarde de dolari!⁽⁴⁾

Pe acest fundal tensionat, ca o încercare de a corecta pentru viitor asemenea consecințe nefaste și mai ales spre a conferi o nouă perspectivă, un grup de intelectuali (de sorginte gauchistă) a lansat ideea instituirii la nivel mondial, a faimoasei taxe Tobin, la care ulterior s-au adăugat propuneri de revendicări pentru alte trei taxe fiscale. Apelul pentru crearea unei Acțiuni pentru taxa Tobin pentru ajutorarea cetățenilor (Attac) a fost publicat în numărul din decembrie 1997 al revistei *Le Monde diplomatique*, iar instituționalizarea sa, prin crearea asociației s-a produs oficial la sfârșitul lui 1998.

Fenomenul ATTAC s-a creat prin contribuția esențială și se manifestă în jurul unei reviste: *Le Monde diplomatique*. Această publicație, cu un trecut interesant, legat indispensabil de stânga, deopotrivă intelectuală și militantă, a acordat încă din 1973 (odată cu declanșarea crizei petroliere majore, ale cărei consecințe se prelungesc și în acest secol) o atenție deosebită problemelor „Lumii a treia”, mergând până la crearea unei „matrice ideologice” a „tiermondismului”, fondată pe un accentuat antiamericanism.

Revista a susținut teme generoase (care, din păcate, nu și-au găsit puternice reflexe practice) precum o nouă ordine economică internațională sau una informațională și a manifestat înțelegere pentru eșecurile economice și derivatele autocratice ale regimurilor tertomondiste aferente. Temele legate de altermondialism au devenit predilecte după 1997 și au acreditat publicația drept centru ideatic de configurare și promovare a proiectului altermondialist.

Alături de asigurarea unei consilieri tematice pentru diferitele acțiuni și forme de manifestare ale mișcării altermondialiste, la nivel mondial ATTAC a elaborat și un proiect propriu, care propune o posibilă versiune pentru mondializare.

Conceput multidimensional, acesta își propune să acționeze pentru o „economie solidară și economă” (Attac, 2004, p. 242). În termeni politici, proiectul se pronunță pentru refondarea democrației, compromisă prin condiționările lobby-urilor financiare și chiar presiunilor militare; aceasta înseamnă mai ales extinderea practicilor democrației participative și paritare în gestionarea problemelor colectivităților locale și de întreprindere.

Referitor la organizarea socială, se urmărește transformarea „raporturilor sociale de clasă și de sex”, ceea ce a impus până acum capitalismul neputând fi considerat ca sfârșit al istoriei. În termeni economici se vizează reabilitarea „utilizării bunurilor”, prin stabilirea supremației valorii de folosință asupra valorii de schimb; aceasta presupune limitarea progresivă a domniei profitului și a câmpului de valorizare a capitalismului. Este condiția sine qua non a transformării calitative a modului de producție și a celui de consum, în sensul unei atitudini mai economice față de resursele de muncă și naturale și favorabile activităților solidare și, totodată, pentru reducerea formelor de inegalitate, discriminare și dominare. Dimensiunea ecologică impune inserarea armonioasă a activităților

umane într-o biosferă din care face parte integrantă și omenirea și ale cărei echilibre trebuie păstrate pentru ca condițiile vieții să se perpetueze.

Concret, construirea progresului în afara mitului creșterii infinite a producției și consumului, știut fiind că principala dificultate de surmontat ține de reducerea tensiunilor dintre imperatiivele sociale și exigențele ecologiei.

În sfârșit, în termen simplu uman, proiectul Attac „este acela de a construi pacea”.

Așadar, solidaritate, democrație și pace, în locul rentabilității, dictaturii banului și al războiului.

AlterEuropa Altermondialismului

Nu-ul spus de Franța și Olanda, prin referendum, în mai-iunie 2005, față de Tratatul privind instituirea unei Constituții pentru Europa (Tratatul Constituțional European-TCE), a fost interpretat de mulți ca un refuz al proiectului unei „Europe neoliberale” și ca o dorință de a păstra și chiar consolida modelul anterior, cu unele accente sociale, afirmat la nivel comunitar.

Prin votul francezilor de la 29 mai 2005, era pentru prima dată când într-o țară dezvoltată din nord și în cadrul unei consultări politice instituționale o societate a avut ocazia de a spune oficial „nu” globalizării ultraliberale (Ramonet, 2005, p. 6). Refuzul TCE a reprezentat o lovitură dată pretenției de a impune, pretutindeni în lume și în ciuda voinței cetățenilor, a unui model economic unic, cel definit de dogma globalizării.

Repunerea în discuție a construcției europene devine inevitabilă și patru scenarii pot fi posibile: o explozie brutală, o descompunere lentă, o „cârpeală” care să asigure o oarecare supraviețuire sau o foarte improbabilă „tresărire federală” (Desfarges, 2006, pp. 68-71). Se trece însă prea ușor peste proiectul vizând impunerea, în numele Europei și ca expresie a votului contra, a unui model alternativ celui economic și social neoliberal (condus după cerințele concurenței și liberului schimb), cel al unei Europe a solidarității și armoniei, ca întoarcerea la originile construcției europene, respectiv un protecționism social și ecologic, stoparea dumping-ului generalizat și deliberat, transformarea euro din monedă comună în monedă unică pentru un anumit număr de țări (Sapir, 2006, p. 62).

Deși nu afirmat deschis, se conturează tot mai mult și un proiect al unei AlterEurope, ca parte componentă a unui Altermondialism.

Perspectiva internațională: „Excepția culturală”

Pericolele create de mercantilizarea bunurilor culturale și liberalizarea comercializării lor în cadrul mecanismului mondializării neoliberale au generat o reacție la scară internațională din partea majorității statelor. Și aceasta, cu atât mai mult cu cât, în contextul globalizării, sistemul economic refuză orice fel de subordonare socială și/sau

culturală.

Dominația industriilor culturale americane poartă în sine riscul abandonării tradițiilor culturale, decisive în definirea popoarelor și populațiilor autohtone, iar în fața unor atari posibile evoluții, în cadrul UNESCO a fost elaborată și adoptată, la 20 octombrie 2005, la Paris, *Convenția privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale*, care rămâne prima și cea mai energică expresie a eforturilor internaționale de a corecta excesele actualei mondializări și chiar de a propune dimensiunile culturale ale alteia nouă.

Documentul respinge tendința mondialistă de a trata activitățile, bunurile și serviciile culturale ca valori exclusiv comerciale, subliniind dubla lor natură, economică și culturală, întrucât sunt „purtătoare de identități, valori și sens”.

Totodată, chiar dacă se constată rolul pozitiv al mondializării în crearea, prin evoluția rapidă a tehnologiilor informației și comunicării, de condiții inedite pentru „o interacțiune mai intensă între culturi”, se denunță sfidarea pe care aceasta o reprezintă pentru diversitatea culturală, în special prin „riscurile de dezechilibre între țările bogate și țările sărace”. De altfel, Convenția promovează o accentuată concepție „suveranistă”, protecționistă în domeniul cultural, consacrand expres principiul suveranității (fiecare stat având „dreptul suveran de a adopta măsuri și politici pentru a proteja și promova diversitatea expresiilor culturale pe teritoriul lor”), cel al egalității demne și respectului tuturor culturilor, principiul dezvoltării durabile.

Consacrarea diversității culturale drept al 4-lea pilon al dezvoltării durabile (alături de cel economic, social și ecologic) arată înscrierea documentului în rândul proiectelor altermondialiste.

Dacă convenția exprimă, în mod evident, o reacție culturală antiamericană a „restului lumii”, nu lipsesc nici punctele de vedere ale unor foste imperii (devenite acum puteri regionale) care încearcă astfel menținerea fostelor zone de influență, cel puțin sub raport spiritual.

Așa, de exemplu, recent Alexei al II-lea, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, declara: „Misiunea Rusiei în secolul 21 constă, dacă se cunoaște experiența noastră originală în materie de construire a unei civilizații unite pe o bază a diversității culturale și religioase, în a crea o lume multiplă, unde diferitele modele civilizatoare să fie în interacțiune armonioasă și pașnică” (Alexei II, 4 aprilie 2006).

Problema ecologică

Un alt domeniu important de manifestare a divergențelor mondialiste îl constituie problemele ecologice globale.

Planetare prin natura lor (cauze, dimensiuni și obiect) acestea se pretează la o abordare unitară și o rezolvare conform principiului „a gândi global, a acționa local”.

Totuși, semnificațiile factorului economic influențează major perceperea și tratarea acestora. Mondialismul neoliberal respinge reglementarea și consideră că autoreglarea mecanismelor de piață este suficientă spre a asigura protecția mediului și păstra echilibrul ecologic. Creșterea economică nu ar fi nocivă pentru natură decât în primele stadii ale dezvoltării, de la un anumit nivel al venitului pe locuitor (atins deja în țările dezvoltate) ea devenind, dimpotrivă, profitabilă pentru mediu. Aceasta reprezintă un „bun superior”, a cărui protejare îi interesează mai mult pe bogați decât pe săraci, care se gândesc, înainte de toate, cum să se hrănească. Totodată, creșterea PIB ar permite să se dispună de resurse sporite pentru susținerea politicilor de mediu; în aceeași logică și întreprinderile ar promova, în cele din urmă, asemenea strategii, întrucât poluarea le prejudiciază activitatea și le diminuează profitul. Respingând asemenea teze, altermondialismul consideră că, reprezentând o problemă de interes general, protecția mediului presupune reguli precise, instituții statale de gestionare și o compatibilizare cu creșterea economică, în cadrul conceptului dezvoltării durabile. Mai mult decât atât, unii radicali cred că evitarea distrugerii echilibrului ecologic implică o „descreștere sustenabilă” și oricum o „economie solidară și economă”.

Că simpla dezvoltare economică nu poate oferi soluția problemei ecologice o dovedește și situația atitudinii față de schimbările climatice și fenomenul încălzirii globale. Deși Protocolul de la Kyoto (1997) cuprinde în sine ca tehnică de acțiune mecanisme specifice economiei de piață (sistemul drepturilor de poluare transferabile), interesele energetice divergente au făcut ca SUA și aliații săi să promoveze o alternativă prin Acordul de la Vientiane (2005).

Principiile alternativei la globalizarea economică

Vocabularul altermondialist cuprinde și uzitează, din plin, termeni specifici precum: noua democrație (democrația vie, democrația participativă, democrația persoanelor), sustenabilitate ecologică, localizare, subsidiaritate ș.a.

Principiile de bază ale proiectului altei globalizări (alternativa la cea existentă) au fost expuse în documentul elaborat de un grup de lucru în perioada 1999-2002 și asumat de Forumul Internațional privind Globalizarea (FIG).

Acestea, în număr de 10, ar fi:

- Noua democrație sau democrația vie (care semnifică crearea unor sisteme de guvernare în care, la luarea deciziilor, se dă votul celor care își asumă consecințele acestora, limitarea drepturilor și puterilor proprietarilor absenteiști și asigurarea faptului că acela care deține puterea de a hotărî îi revine și responsabilitatea pentru daunele care se pot astfel produce);

- Subsidiaritatea (exprimată în regula că autoritatea nivelurilor mai îndepărtate ale administrației este subsidiară celor locale ori subordonate primelor);
- Sustenabilitatea ecologică (adică o dezvoltare care să permită satisfacerea nevoilor autentice ale persoanelor de azi, fără a compromite capacitatea viitoarelor generații de a le satisface pe ale lor și fără a diminua diversitatea naturală a vieții pe Terra);
- Patrimoniul comun (există resurse ce constituie un patrimoniu comun al tuturor speciilor, respectiv: a)apa, terenurile, aerul, pădurea și peștii; b)cultura și cunoștințele; c)serviciile publice pe care guvernele le prestează în numele tuturor pentru a satisface nevoile de bază precum: sănătatea publică, educația, siguranța publică și securitatea socială);
- Diversitatea (naturală și culturală, care reprezintă cheia vitalității, rezistenței și capacității inovatoare a tuturor sistemelor vii);
- Drepturile umane fundamentale;
- Munca, mijloacele de viață, locuri de muncă (necesitatea recunoașterii unor drepturi aferente și asigurarea lor practică);
- Garanția și securitatea alimentelor (recunoașterea și garantarea dreptului la alimentație);
- Echitatea (între indivizi, populație și state, generațiile prezente și viitoare);
- Principiul prevenirii (când o practică ori un produs presupun amenințări potențiale grave sau producerea unui prejudiciu pentru sănătatea umană și mediu, trebuie să se întreprindă acțiuni preventive pentru evitarea sau limitarea lor, chiar și atunci când nu există certitudinea științifică de a se produce sau nu o asemenea daună).

Dintr-o altă perspectivă, refondarea unui proiect social și democratic cerută insistent de altermondialiști, ar presupune trecerea de la actualul „contract privat” la un „contract social” inedit. Prioritatea dreptului de proprietate asupra tuturor celorlalte drepturi umane a conturat o societate devenită, în multe privințe, și pentru marea majoritate insuportabilă, pe punctul de a rupe echilibrul vieții în comun. Totuși, mișcarea poate să fie inversată; bunuri comune precum: aerul, apa ori justiția ar putea fi declarate bunuri publice globale, modelele sociale de progres plasate sub protecție, mijloace degajate pentru a finanța solidaritatea între generații și între muncitori.

Concluzii

Născut deopotrivă ca o reacție cu un pronunțat caracter contestatar și o alternativă la actuala mondializare a „capitalismului total”, altermondialismul a reușit să se impună în ultimul deceniu ca o mișcare socială cu dimensiuni transcontinentale și o poziție teoretică în plină dezvoltare.

În plan practic-acțional, sub deviza „O altă lume este posibilă”, el reprezintă, pe de o parte, o contestare a organizării interne a statului și a politicilor instituțiilor mondiale (precum: OMC, FMI, OCDE, G-8, Banca Mondială), iar, pe de alta, o propunere și un demers pentru o alternativă, globală și sistemică, la ordinea internațională a finanței și comerțului.

Ca forum de dezbateri, dacă cel economic de la Davos constituie un conclave al bogaților planetei, cele sociale (precum cel de la Porto Alegre) reunesc reprezentanții zonelor defavorizate ale lumii, nemulțumite de menținerea Statu quo-ului și acționând pentru schimbarea lui.

Altermondialismul pornește de la denunțarea racilelor endemice ale mondialismului actual – multiplicarea discrepanțelor dintre Nord și Sud, amplificarea inegalităților dintre bogați și săraci sau accentuarea insecurității ecologice care demonstrează incapacitatea modelului economic occidental de a oferi un viitor durabil pentru întreaga omenire – și propune un model global de dezvoltare, multidimensional, în care factorii: economic, social, ecologic și cultural se conjugă în mod viabil.

Astfel spus, un proiect care presupune: „O reformă radicală a instituțiilor financiare internaționale, fondată pe o contestare a organizării actuale a puterilor în sânul sistemului financiar internațional, ca o condiție prealabilă a construirii unui mondialism alternativ, fondat pe puterea popoarelor și pe o nouă concepție a dezvoltării durabile” (Attac, 2004).

La nivel teoretic, dogma neoliberală a liberului schimb și primatului absolut al privatului este respinsă și înlocuită cu un discurs impregnat de valori precum: solidaritate, democrație și justiție socială.

Dacă diversitatea componentelor și natura sa de „mișcare a mișcărilor” se dovedesc eficiente ca front de contestare și denunțare a mondialismului real, lipsa omogenității împiedică construirea unui program de acțiune clar și coerent și dăunează, în consecință, coagulării eforturilor militanților altermondialisti într-o direcție unică.

Totuși, o orientare comună se afirmă pe teme generale precum: promovarea unei dezvoltări durabile, respectarea drepturilor umane fundamentale, protecția mediului, pacea, democrația ș.a.

Cu un discurs idealist, în care și-a desemnat ca principal adversar ideologic ultraliberalismul și cu ambiția de a deveni rapid un „motor teoretic” nu numai de a explica, dar și a transforma radical lumea existentă, altermondialismul riscă însă să devină și, mai ales, să rămână o nouă și simplă „utopie contestatară”. Așadar, important rămâne nu numai a gândi o altă lume, dar și a o schimba pe cea existentă în direcția dorită (Bornstein, 2005, p.16).

De altfel, spectacolul de până acum, al confruntărilor de tot felul dintre susținătorii celor două mondialisme – cel în vigoare și, respectiv, cel în stare de proiect – ne arată că o altă mondializare este necesară, dar nu știm când, și chiar cum va fi posibilă.

Note bibliografice

- (1) Termenul de antimondializare a fost primul folosit, mai ales de către jurnaliști, pentru a desemna mișcarea contestatară a actualei ordini mondiale. În 1999, pentru a se adăuga contestării și o alternativă, s-a impus termenul de altermondialism sau altermondializare, de origine belgiană, născut sub impulsul mișcării forumurilor sociale.
- (2) Globalizarea („Globalisation”) este un anglicism care a început să se impună la sfârșitul anilor 1960, prin studiile asupra mass-media ale canadianului Marshall Mc Luhan și cercetările specialistului nord-american în „problemele comunismului”, de la Universitatea Columbia, Zbigniew Brzezinski. Trăgând învățăminte din războiul din Vietnam – primul război care a fost transmis în direct la televiziune – Mc Luhan consideră că ubicuitatea și transparența catodică ar face mai dificile de produs confruntările armate și ar plasa țările încă neindustrializate pe calea progresului. Tot el a inventat și expresia „satul global”. Brzezinski vedea în apariția „revoluției electronice” consacrarea supremației SUA ca primă societate globală din istorie și a introdus teza sfârșitului ideologiilor. Termenul (echivalent) de mondializare este și el tot un neologism, deja vechi. Alți termeni precum: multinațional, transnațional sau expresii ca „întreprindere fără frontiere”, „globalizare financiară”, „mondializarea piețelor”, „capitalism mondial” au fost în vogă până prin 1992. Într-adevăr, după primul război din Golf (1991) Washingtonul a anunțat nașterea unei noi ordini mondiale. Expresia va ajunge să desemneze noua dispunere a problemelor

internaționale și apoi va deveni sinonimă cu mondializarea/globalizarea. Crearea, în 1994, a OMC a făcut ca noile achiziții ale lexicului să se răspândească pe întreaga planetă. „Această globalizare corespunde imaginii care se are despre globul pământesc din sateliți și pe care și-au format-o conducătorii marilor întreprinderi. Văzută din spațiu, Terra pare o unitate: națiunile, statele, frontierele, reglementările juridice, popoarele, rasele, regimurile politice se amestecă fără ca prin aceasta să dispară. Este marele vis al unei unități-totalități, pe care filosofii platonici nu au încetat să o viseze și care apare, în sfârșit, realizată. Unitatea-totalitatea este teritoriul capitalismului contemporan” (Zarifian, 1999, p. 3). Evenimentele din 11 septembrie 2001, după care „lumea nu va mai arăta așa cum a fost” (G.W. Bush), ori „primul război al secolului 21”, pe lângă semnificația de „globalizare a terorismului”, au inaugurat și ele o tendință-dimensiune care continuă în Afganistan și Irak, de impunere a mondializării economice prin mijloace violente. Proiectul „marei Orient Mijlocii”, care să instaureze o zonă a liberului schimb între Casablanca și Karachi și o „democrație à la roumaine” (după expresia lui P. Wolfowitz), este expresia sa cea mai elocventă. În sfârșit, revoluțiile „orange” din Europa estică se înscriu în același perimetru mondialist de acaparare a zonelor petrolifere. O replică încearcă să se înfiripeze prin Acordul comercial al popoarelor, încheiat în aprilie 2006, între președinții: Fidel Castro (Cuba), Hugo Chavez (Venezuela) și E. Morales (Bolivia).

⁽³⁾ Principiile acestei acțiuni ar fi următoarele: 1. În fiecare țară debitoare este necesar să se efectueze o reformă fiscală bazată pe două principii: a)diminuarea sarcinii fiscale care grevează veniturile mari, având ca obiectiv ultim să-i determine pe cei bogați să efectueze investiții productive și b)mărirea masei contribuabililor, prin eliminarea scutirilor fiscale de care beneficiază cei mai săraci, pentru a determina creșterea volumului impozitului; 2. Liberalizarea, cât mai rapidă și completă posibil, a piețelor financiare; 3. Garantarea unui tratament egal pentru investițiile autohtone și străine, în scopul de a spori securitatea acestora și a crește volumul investițiilor străine; 4. Înlăturarea, pe cât posibil, a sectorului public prin privatizarea, printr-o formă specială a tuturor întreprinderilor al căror proprietar este statul ori o entitate parastatală; 5. Dereglementarea maximă a economiei țării, pentru a garanta jocul liber al competiției dintre diferitele forțe economice în prezență; 6. Intensificarea protecției

proprietății private; 7. Dezvoltarea liberalizării schimburilor comerciale, într-un sistem cât mai susținut, având ca obiectiv minim reducerea, cu 10% anual, a taxelor vamale; 8. Întrucât comerțul liber progresează prin intermediul exportului e necesar, ca prioritate, să se favorizeze dezvoltarea acelor sectoare economice care sunt capabile să exporte bunuri; 9. Limitarea deficitului bugetar; 10. Crearea transparenței pieței: eliminarea totală a subvențiilor de stat pentru operatorii privați; statele din Lumea a treia care subvenționează, în scopul de a menține la un nivel scăzut prețurile la alimente, trebuie să renunțe la aceste politici; în ceea ce privește cheltuielile statului, se impune acordarea unei priorități celor destinate dezvoltării infrastructurilor (Ziegler, 2004, pp. 62-63).

⁽⁴⁾ De la această criză au scăpat numai China (care a refuzat deschiderea financiară preconizată de „consensul mondialist”) și Malaiezia (care a recurs la măsura taxării modulate a ieșirilor de capital).

Bibliografie

- Alexei al II-lea, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii (2006). *Declarație în fața celui de-al 10-lea Consiliu mondial al poporului rus*, Moscova, 4 aprilie 2006, RIA Novosti
- Attali, J., „Le phénomène Sudoku”, în revista *L'Express*, nr. 6-12 april, 2006
- Bensaid, D. (2003). *Le Nouvel Internationalisme*, Editura Textuel, Paris
- Bornstein, D. (2005). *Comment changer le monde*, La Decouverte, Paris
- Cohen, D. (2004). *La mondialisation et ses ennemis*, Editions Grasset&Fasquelle, Paris
- Defarges, Ph.M. (2005). *La mondialisation*, Presses Universitaires de France, 6e édition mise à jour
- Defarges, Ph.M. (2006). *Ou va l'Europe*, Editura Eyrolles, Paris
- De Sousa Santos, B. (2005), *O Forum social mundial: manual de uso*, Editura Cortez, Sao Paulo
- Diamond, J. (2005). *Collapse: how societies choose to fail or succeed*, University of California, Los Angeles
- Fraquelli, M. (2005). „A destra di Porto Alegre”, Rubbettino Editore, Roma
- Hardt, M., Negri, A. (2000). *L'Empire*, Editura Exils, Paris
- Laidi, Z. (2004). *La grande perturbation*, Editura Flammarion, Paris
- Ramonet, I. (2004). *Protestataires, unissez-vous!*, în „Altermondialistes de tous les pays ...”, număr special al publicației *Le Monde diplomatique – Manière de voir*, nr.7/juin-juillet 2004
- Ramonet, I. „Aspirations”, în *Pour changer le monde*, număr special al publicației *Le Monde diplomatique – Manière de voir*, nr. 83/ octobre-novembre 2005
- Sapir, J. (2006). *La Fin de l'euro-libéralisme*, Seuil, Paris
- Walton, D. (2003). *L'Autre Mondialisation*, Editions Flammarion, Paris
- Zarifian, Ph. (1999). *L'Emergence d'un Peuple-Monde*, Presses Universitaires de France, Paris
- Ziegler, J. (2004). *Los nuevos amos del mundo*, Ediciones Destino, Barcelona
- ATTAC (2004). *Le développement a-t-il un avenir? Pour une économie solidaire et économe*, Editura Mille et Une Nuits, Paris
- C.I.A., (2005). *Comment sera le monde en 2020?*, rapport, Editions Robert Laffont, Paris
- Foro Internacional sobre Globalizacion (2003). *Alternativas a la Globalizacion Economica*, Gedisa editorial, Barcelona
- Global Revolt (2005). *A Guide to the Mouvements Against Globalization*, Amory Starr, Zed Books, London-New York
- UNESCO, (2005). *Convention sur la protection et la promotion de la diversité des expressions culturelles*, Paris, 20 octobre